

יום הלשון העברית – בשפה המתמטית

מדריכה ארצית במתמטיקה

מיכל ג'ראד

"יום הלשון העברית" - יום כ"א בטבת, יום הולדתו של אליעזר בן יהודה.

יום הלשון העברית

בהתאם להחלטת הממשלה מיום ד' בכסלו התשע"ג 1.3.2010, קידום מעמדה של הלשון העברית בישראל ובעולם, הוכרז יום כ"א בטבת, יום הולדתו של אליעזר בן יהודה, כ"יום הלשון העברית". יום זה יצוין מדי שנה באירועים ובפעילויות מיוחדות בארץ ובעולם. בגן-הילדים העיסוק בשפה העברית אינו חד-פעמי. לצוות החינוכי תפקיד חשוב בזימון למידה משמעותית, בהעמקה ובהעשרת העיסוק בשפה העברית באופן קבוע ומתמשך במהלך כל השנה, ובכל שנה ושנה.

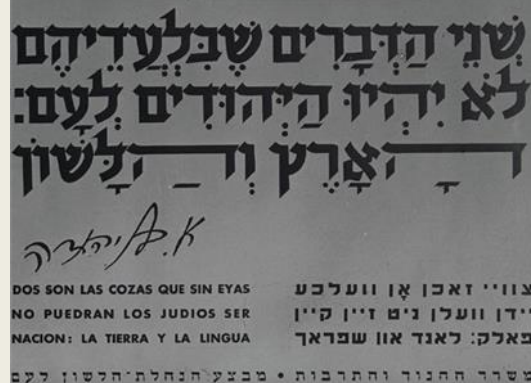
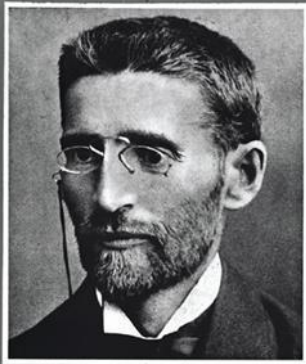
מתוך: "[יום הלשון העברית](#)", חדש באגף, האגף לחינוך קדם יסודי.

"יום הלשון העברית" - יום כ"א בטבת, יום הולדתו של אליעזר בן יהודה.

יום הלשון העברית

אליעזר בן יהודה

(כ"א בטבת תרי"ח, 7 בינואר 1858 – כ"ו בכסלו תרפ"ג, 16 בדצמבר 1922)

בחרנו לשתף אתכם בהתבוננות
במילות המספר.

ליקטנו מידע עבורכם לשימושכם!

"יום הלשון העברית" - יום כ"א בטבת, יום הולדתו של אליעזר בן יהודה.

שניה, דק, רגע

אחד מקוראי 'האור' שואל את העורך, בכ"ח בשבט אתתכ"ב לחורבן (תרנ"א, 1891), על פירוש המלים שנייה ודק. העורך, א. בן-יהודה, משיב:

טעם השם שנייה לאחד משישים בדק הוא כטעם השם 'סיקונדה' בלעז, שפירושו הוא החלוקה השנית. כי הסכימו החכמים לחלק כל עיגול לשישים חלק, ועל חלוקה הזאת הראשונה קראו דק והוא מינוט בלעז, שפירושו: דבר, קטן, דק. ואחד משישים הראשון יחלקו שנית לשישים, והיא השנייה, וחולקים, עוד לשישים שלישית, והיא השלישית ובלעז תירציה, וגו'. ובדבר השם רגע, הנה פירושו הוא חלק קטן מהעת, בלי קצבה וערך מדויק, והוא כמו מומינט בלעז. גם השנייה והשלישית וגם הדק הוא רגע, הכול לפי כוונת הדובר, מה שאין כן דק, שנייה, שלישית, הוא חלק זמן קצוב, אחד משישים בשעה, אחד משישים בדק, ואחד משישים בשניה.

"יום הלשון העברית" - יום כ"א בטבת, יום הולדתו של אליעזר בן יהודה.

ייחודו של שם המספר

למערכת שם המספר יש מאפיינים ייחודיים.

אחת החידות הקשורות בשם המספר היא ההיפוך בצורת הזכר והנקבה מן הרגיל בעברית. בדרך כלל הסיומת ה־ה מציינת נקבה, כגון יֶלֶד-יֶלְדָה (ובנסמך יֶלְדֵת-), טוֹב-טוֹבָה, הֶלֶךְ-הֶלְכָה, ואילו בשם המספר סיומת ה־ה מציינת דווקא את הזכר: שָׁבַע (נקבה) – שָׁבַעָה (זכר, ובנסמך שָׁבַעַת-).

ההתנהגות הלא צפויה הזאת משותפת לכל השפות השמיות, ובלשנים וחוקרים נתנו לה הסברים שונים.

לפי אחד ההסברים, בשמות המספר – שהם מילים בסיסיות בכל לשון – משתקף קו לשוני, הקודם להתקבעות סיומות המין הדקדוקי.

מתוך: "האקדמיה ללשון העברית"

"יום הלשון העברית" - יום כ"א בטבת, יום הולדתו של אליעזר בן יהודה.

ייחודו של שם המספר

במערכת שם המספר שהתגבשה, צורות היסוד הן דווקא ממין נקבה ואילו הצורות בעלות הסיומת הן ממין זכר. ייחוד זה יצר ייחוד גם בשימוש הסתמי: ברוב מערכות העברית צורות הזכר הן צורות היסוד ולכן גם הצורות הסתמיות, הלא מסומנות. לעומת זאת בשם המספר – שבו צורות היסוד הן צורות הנקבה – נקבע כי הן שישמשו לציון המספר הסתמי, כגון במספרי טלפון, בקווי אוטובוס (קו חמש) ובתרגילי חשבון.

מתוך: "האקדמיה ללשון העברית"

"יום הלשון העברית" - יום כ"א בטבת, יום הולדתו של אליעזר בן יהודה.

ייחודו של שם המספר

המוזרות בשם המספר נמשכת גם במספרים 11-19:

בסיומם באים הרכיבים עֶשֶׂר (לזכר, כגון ארבעה-עשר) וְעֶשְׂרָה (לנקבה, כגון ארבע-עשרה) – צורות ייחודיות כשלעצמן לעומת הצורות הרגילות עֶשֶׂר וְעֶשְׂרָה.

נוסף על כך דווקא עֶשֶׂר הקרובה לעֶשֶׂר משמשת לזכר, וְעֶשְׂרָה הקרובה לעֶשְׂרָה – לנקבה (ואולם הרכיב הראשון הוא כמצופה – ארבעה-עשר – לזכר, ארבע-עשרה לנקבה).

ועוד חוקיות יוצאת דופן במספרים אלו: המספר לנקבה עשוי כצירוף סמיכות – נְשִׁלוֹש־עשרה, חֲמִיש־עשרה, מה שאין כן המספר לזכר (מ-13) – שלושה-עשר, חמישה-עשר (ולא נְשִׁלֶּשֶׁת-חֲמִשֶּׁת).

מתוך: "האקדמיה ללשון העברית"

"יום הלשון העברית" - יום כ"א בטבת, יום הולדתו של אליעזר בן יהודה.

ייחודו של שם המספר

במספרים 11 ו-12 צירוף הסמיכות משמש בשני המינים – אחד-עשר, אחת-עשרה; שניים-עשר, שתיים-עשרה.

יש לתת את הדעת לייחודן של צורת הנסמך **שְׁנַיִם**-, **שְׁתַּיִם**- (בקיום המ"ם). במקרא יש תיעוד גם לצורות הצפויות **שְׁנַיִם-עשר** (יהושע ג, יב) ו**שְׁתַּיִם-עשרה** (יהושע ד, ח).

נזכיר גם את צורות הנסמך החריגות **שְׁבַע-עשרה** (במקום **שְׁבַע**-), **תְּשַׁע-עשרה** (במקום **תְּשַׁע**-). צורות נסמך חריגות אלו משמשות גם במאות: **שְׁבַע מאות**, **תְּשַׁע מאות**.

מתוך: "האקדמיה ללשון העברית"

"יום הלשון העברית" - יום כ"א בטבת, יום הולדתו של אליעזר בן יהודה.

א

ב

ג

ד

המספר המונה והשם הנמנה

- בלשון המקרא שמות העצם נמנים בשתי דרכים: (א) במבנה סמיכות – המספר בא בצורת הנסמך, כגון **שְׁלֹשֶׁת יָמִים**, **עֶשְׂרֵת הַדְּבָרִים**; (ב) במבנה צמידות – המספר ושם העצם הנמנה באים זה לצד זה בצורת הנפרד שלהם, כגון **עֶשְׂרֵה גְּמָלִים** (יש גם מקרים מועטים שבהם המספר נכתב **לאחר** שם העצם, כגון **אֵילִים שְׁבַעָה**; מבנה זה נעלם כמעט לחלוטין כבר בלשון חכמים).
- פריסת הנתונים כולם מראה שאין התניות מוחלטות לשימוש בשני המבנים האלה. אנו מוצאים במקרא **'עֶשְׂרֵת שקלים'** ובסמוך **'עֶשְׂרֵה שקלים'**, **'שלושת אלפי גמלים'** לעומת **'ששת אלפים גמלים'**. עם זאת אפשר להצביע על נטיות כלליות המבוססות על רוב המקרים. נטיות אלה הפכו לדרך המלך בעברית המאוחרת למקרא, ובמידה רבה גם בעברית ימינו.

מתוך: "האקדמיה ללשון העברית"

"יום הלשון העברית" - יום כ"א בטבת, יום הולדתו של אליעזר בן יהודה.

א

ב

ג

ד

הערות לשימוש שם המספר

- דוברים רבים מתקשים בשימוש הנכון במין הדקדוקי של שם המספר, ואולם ההבחנה בין זכר לנקבה בכלל ובשם המספר בפרט היא ממאפייניה המובהקים של לשוננו, ואין כל כוונה לבטלה.

- למתלבטים אם לומר 'עשרים וחמש אלף דירות' או 'עשרים וחמישה אלף דירות' וכדומה נאמר: המספר 25 מונה את האלפים, ומכיוון שהמילה 'אלף' מינה זכר, יש לומר 'עשרים וחמישה אלף' ואין זה משנה מה מינו של השם הנמנה. כך גם 'מאה וחמישה אלף מכוניות'. הוא הדין למיליון, למיליארד וכדומה: 'חמישה עשר מיליון לירות סטרלינג'.

מתוך: "האקדמיה ללשון העברית"

"יום הלשון העברית" - יום כ"א בטבת, יום הולדתו של אליעזר בן יהודה.

הלכה למעשה!

- מניית כל ילדי הגן
- מניית הבנים בגן והבנות בגן
- מדידות: גובה - יאיר מתנשא לגובה מטר וחמישה סנטימטרים.
- עבודה עם לוח שנה – נשאר עוד שנים עשר ימים עד החגיגה.
- מספר מייצג – אורי נוסעת בקו שלושים וחמש.

"שְׁנַיִם שְׁנַיִם בָּאוּ אֶל נֹחַ אֶל הַתֵּבָה זָכָר וּנְקֵבָה
כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֱלֹהִים אֶת נֹחַ." (בראשית ז' ט')

"יום הלשון העברית" - יום כ"א בטבת, יום הולדתו של אליעזר בן יהודה.